

JACEK PURCHLA

<https://orcid.org/0000-0001-8286-1266>

(Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

KRAKÓW KOLEBKĄ I LABORATORIUM POLSKIEJ HISTORIOGRAFII ŚRODOWISKOWEJ

***Ekobiografia Krakowa*, pod redakcją naukową Rafała Szmytki i Adama Izdebskiego,
Znak Horyzont, Kraków 2018, s. 346**

Obszerne studium, które wyszło spod piór ośmiorga autorów związanych z Uniwersytetem Jagiellońskim, stanowi próbę kompleksowego spojrzenia na wielowymiarową relację pomiędzy człowiekiem a przyrodą. Bohaterem opracowania jest Kraków widziany w długiej perspektywie historycznej. Już ta odważna decyzja inicjatorów ambitnego projektu zasługuje na najwyższą pochwałę.

Obszerna praca zbiorowa pod redakcją naukową doktorów Rafała Szmytki i Adama Izdebskiego to pierwsza w Polsce publikacja książkowa poświęcona w całości historii środowiskowej. W liczącym kilkadziesiąt stron i dobrze udokumentowanym wstępie, który jest w istocie wprowadzeniem do metodologii zastosowanej w książce, jego autorzy – Adam Izdebski, Piotr Miodunka, Rafał Szmytka i Konrad Wnęk – dają polskiemu czytelnikowi rzadką okazję zapoznania się z historią, stanem badań i istotą nowego podejścia metodologicznego wypracowanego przez uczonych uprawiających historię środowiskową. Ta dziedzina, „wynalazek” amerykańskiej historiografii, rozwija się bowiem po drugiej stronie Atlantyku, a także w Europie Zachodniej niemal od pół wieku.

Środowisko przyrodnicze jako rama dla rozwoju, zmiany środowiska przyrodniczego i ich wpływ na ludzi, eksploatacja zasobów naturalnych i ochrona dziedzictwa przyrodniczego, przenikanie się struktury społecznej, kultury i krajobrazu, historia klimatu – to niektóre problemy zasygnalizowane przez autorów już we wstępie, a potem zaaplikowane w książce do szczególnego przypadku Krakowa. Wybór Krakowa jako swoistego laboratorium badania zjawisk i pro-

cesów składających się na historię środowiskową to drugi istotny argument legitymizujący wagę wyboru tytułowej ekobiografii. Kraków z natury swego położenia, geomorfologii i ponadtysiącletniego trwania nad Wisłą, a także jako najhojniej wyposażona w źródła historyczne polska metropolia wydaje się wymarzone pole badawcze dla historii środowiskowej. Równocześnie powojenna industrializacja miasta i jego rozrost, a w końcu spektakularna katastrofa ekologiczna czynią potrzebę opracowania historii środowiskowej starej stolicy Polski nie tylko niezwykle pilną, ale i aktualną! *Ekobiografia Krakowa* to również, wedle autorów wstępu, pytanie „o sprawiedliwość przyrodniczą w mieście”.

W niektórych aspektach książka pozostawia jednak pewien niedosyt. Przykładowo w zakończeniu wstępu czytamy: „[...] władze miasta uważają, że populacja Krakowa jest tak naprawdę jeszcze większa i szacują jej wielkość na około milion mieszkańców”. Uwaga taka wymaga przywołania istniejących badań statystycznych, jak również uwzględnienia niezwykle istotnego w ostatnich dwudziestu latach zjawiska tzw. *urban sprawl*, czyli wylewania się Krakowa na terytoria sąsiednich gmin. Autorzy pomijają jednak ten problem.

Poszczególne rozdziały książki zostały napisane przez historyków zajmujących się różnymi aspektami podjętego tematu – Andrzeja Chwalbę, Konrada Wnęk, Piotra Miodunkę, Aldonę Mueller-Bieniek, Ewelinę Szpak, Małgorzatę Praczyk oraz przez samych redaktorów naukowych Rafała Szmytkę i Adama Izdebskiego. Poświęcone zostały one takim zagadnieniom, jak (w kolejności): histo-

ria klimatu Krakowa; zmienność relacji pomiędzy Wisłą a Krakowem; roślinność w życiu krakowian epoki średniowiecza; wykorzystywanie przez nowożytny Kraków zasobów przyrodniczych Małopolski; zanieczyszczenia w nowożytnym Krakowie; industrializacja XX wieku; a także problemowi sprawczości mitu i przyrodzie wyobrażonej Krakowa. Należy mieć nadzieję, że w kolejnych edycjach *Ekobiografii* powyższe zagadnienia będą poszerzane i uzupełniane. Tak na przykład w tekście Andrzeja Chwalby bardzo brakuje choćby wzmianki o piaszczystych plażach nad Wisłą i ich rekreacyjnej roli w życiu krakowian, zwłaszcza w 1. połowie XX wieku (choćby na Dębnikach pod Wawelem, kultowej Dzikiej Plaży czy plaży Krokodyl na Półwsiu Zwierzyńskim).

Zamieszczony w finale części tekstowej epilog przynosi analizę historii krakowskiego smogu

i przedstawia fenomen stosunkowo wczesnych narażen świadomości ekologicznej wśród obywateli miasta. Nadaje to książce aktualność – opatrzoną inspirującymi konkluzjami, a zarazem podbudowaną refleksją na temat relacji krakowian i przyrody w długiej perspektywie historycznej.

Mimo że jest to opracowanie zbiorowe, redaktorom naukowym udało się osiągnąć wysoki poziom integralności książki. I choć niektóre z zamieszczonych tekstów są wyraźnie publicystyczne, należy wysoko ocenić zarówno wkład poszczególnych autorów, jak i całość dzieła, które w wielu aspektach ma charakter nowatorski. To dobrze, że Kraków dzięki tej publikacji stał się laboratorium polskiej ekobiografistyki. Trzeba też podkreślić, że studia krakowskich badaczy nad historią środowiskową znakomicie wpisują się w ekorewolucję, jaką w ostatnim czasie przeżywa Kraków.